

Снежана Грк*Институт друштвених наука, Београд*

ДРУШТВЕНИ ЕФЕКТИ ИЗОПАЧЕНОСТИ МОДЕРНЕ ЕКОНОМИЈЕ*

Сажетак

Из историје је познато да је праћење финансијских циљева без освртања на опште добро увек водило и води у пропаст. Данас смо сведоци вођења класног рата против остатка друштва. Гомилање новца на једној страни значи задуживање на другој. Ту ситуацију сада имамо у Европској унији. Мере штедне ЕУ нису дале позитивне ефекте, него су донеле ново задуживање, безвредне дугове, незапосленост, сиромаштво и масовну беду. Савремени финансијски експеримент - у социјалној лабораторији - поништава резултате глобализације. Створени су доходовни диспаритети. Социоекономска динамика старења становништва је евидентна у неким земљама света, а у неким другим земљама имамо надирућу младост. Велика незапосленост млађе популације и највећи удео у историји старије популације које зависе од презадужених држава може експлодирати у бунт широких размера.

Велика презадуженост држава разара Европу, а све веће разлике између најбогатијег слоја становништва и свих осталих прете да садашња велика незадовољства сиромашних претворе у ризике који би већину човечанства могло довести у дистопијску будућност. Наиме, будућност у којој ће на једном месту бити људи који тешко подносе животне тешкоће, оскудицу, беду и губитак вере у боље сутра.

---

* Рад је део истраживања на пројекту *Моделирање развоја и интеграције Србије у светске токове у светлу економских, друштвених и политичких гигања*, евиденциони број 179038, а који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Сценарио дистопије неће заобићи ни Србију, ако се у њој још више погоршају економске и друштвене прилике. Будућност ће бити бременита проблемима због вођења изопачене економије.

Кључне речи: модерна економија, штедња, класни рат, прерасподела богатства, презадуженост, сиромаштво, бруто друштвени производ, бруто друштвена срећа.

ШТА ЈЕ РАДОСТ ЖИВЉЕЊА И ГДЕ ОНА СТАНУЈЕ?

Радост станује на истим местима где и новац, слобода и сигурност. Само новац не доноси срећу. То је закључак из најновијих истраживања Уједињених нација (УН)¹⁾. У њиховој студији се наводи да су најсрећније нације на северу Европе, а Африканци су најнезадовољнији²⁾ својим животом. Фактори који су узети у разматрање били су зарада, политичке слободе, сигуран посао, могућност да се образују и лече и изграде складне породичне односе. Испитаници су више оцене давали радном месту за које не треба да брину, добрим међуљудским односима и одсуству корупције него енормним зарадама. Најновија истраживања су потврдила да тајна сретног живота јесте имати добро здравље, добре пријатеље, уопште добре односе са људима, али људи срећу виде и у путовањима, угодној атмосфери на послу, доброј родбини и суседима. Такође, истраживање УН је показало да је женска популација сретнија³⁾ него мушка, а да најмање животне среће човек осећа у средњој доби.

Најсретније се живи у Европи. Најзадовољнији својим животом су становници Швајцарске, Шведске, Данске, Норвешке, Финске, Исланда, Новог Зеланда и други. Државе у којима се акценат ставља на социјалну правду и прераспodelу богатства имају најбољи живот. У овим државама постоји највише шансе за добро

1) Извор: *UN, Izvještaj o sreći u svijetu*, Globus, 13.04.2012. године.

2) Најнезадовољнији су Бенин, Того и Сијера Леоне.

3) Резултат истраживања УН показује, према мишљењу аутора овога рада С. Грк, да женска популација неће да призна све проблеме са којима се сусреће. Наиме, ранија истраживања Светске банке су потврдила да највеће жртве сиромаштва широм света, а нарочито у Африци, поред деце су и жене. Сиромаштво посматрано кроз потпу поделу све више долази до изражаја на штету женске популације. Највећи број гладних душа живи у Кини, Конгу, Бангладешу, Индонезији, Пакистану и Етиопији. Сиромаштво повећава стопу морталитета и скраћује животни век посебно деце и трудница. Они углавном умиру од болести за које постоји лек, али им није доступан јер немају финансијских средстава за лечење односно немају здравствено осигурање или нису довољно едуковани. Многи сиромашни, а посебно деца и труднице, и због неправилне и недовољне исхране скончавају живот јако рано. Па ипак, интересантно је анализирати најновије налазе истраживања УН који поручују – *жене су ипак сретније од мушкараца!*

здравље, квалитет становања, нема стрепње од незапослености, а корупција и криминал скоро су искорењени.

Интересантно је да становници САД⁴⁾ као најбогатије земље света, према овом истраживању, не заузимају водећа места⁵⁾, што потврђује да бруто друштвени производ није гаранција за радост живљења⁶⁾. У политици и економији појединих земаља не може се гледати само на бруто друштвени производ. Све више се говори – “да је богатство земље узрок задовољства Јапанци би били на врху листе, и не би константно показивали велики песимизам”. Зато треба промишљати шта је важније у планирању развоја земаља – бруто друштвени производ или бруто друштвена срећа⁷⁾!

УН су после овога истраживања поручиле владама да морају да се постарају да сваки грађанин задовољи основне потребе. Од држава се даље очекује да побољшају здравствену заштиту и шире заједништво и саосећања са другима.

Међутим, супротно овим порукама УН-а, од почетка финансијске и економске кризе, сведоци смо савременог финансијског експеримента који се систематски спроводи у социјалној лабораторији широм света. Тај експеримент зове се – мере штедње. И богати су почели да штеде. Тако, на пример, помоћ⁸⁾ коју ЕУ даје земљама у развоју пала је први пут у 15 година. Појединачно најбогатије земље Немачка и Шведска, али и ЕУ као организација, смањиле су помоћ земљама у развоју. Изузетак је Италија чији је допринос земљама у развоју порастао (33 посто) јер је опростила дугове државама северне Африке. Али, генерално посматрајући, поред смањења своје помоћи, ЕУ је и даље највећи донатор и она даје скоро половину укупне светске помоћи земљама у развоју.

---

4) Да би се просечни становник САД осећао сигурно и да би се могао опустити треба му око 75 хиљада долара годишње. То је новчана граница среће, према *Izveštaju o sreći u svjetu*. Па ипак, то је застарело, јер сада се зна да се задовољство живота не може изразити само БДП-ом већ се користи индекс среће. Другачије речено, тражи се контекст у којем се живи, однос између сигурности и слобода које пружа друштво.

5) САД заузима 11. место. (Извор: *UN, Izveštaj o sreći u svjetu*, доступно 08.04.2012. године).

6) У америчком часопису *Forbes* не слажу се са овом констатацијом. Они кажу »БДП ипак има везе са срећом. Наиме, у земљама где нема економског раста, нема ни среће«. (Извор: *Forbes, Globus*, 13.04.2012. године).

7) Термин “бруто друштвена срећа” је предложио Бутан, мала хималајска земља чији грађани су најрадоснији у Азији.

8) ЕУ је смањила помоћ земљама у развоју за 6,4 посто. Прошле године Унија је дала 53 милијарде еура помоћи тим земљама. (Извор: ОЕЦД, доступно, 13.04.2012. године).

МЕРЕ ШТЕДЊЕ – САВРЕМЕНИ ФИНАНСИЈСКИ ЕКСПЕРИМЕНТ

Резултат радикалних мера штедње, које се препоручују као оздрављење, крајње је економски сумњив. Примери земаља у којима се мере штедње проводе од почетка кризе (крај 2008. године) не показују знакове изласка из кризе⁹⁾. Напротив, упада се у спиралу, која је логична последица каузалних реакција. А то значи: више штедње, мање прикупљеног пореза, мање јавних инвестиција, мање потрошње (онда, наравно, следи и већи порез приватних улагања). Разуме се, ситуација се компликује, јер нема привредног раста, а требало би у тој силазној путањи и враћати дугове. Управо су дугови разлог због којег се, од стране међународних финансијских институција, штедња и препоручује, а не због извлачења из кризе.

Прокламоване мере штедње нису ништа друго него бежање од стварности. Уствари, драконске мере штедње у Европи су савремени финансијски експеримент ЕУ, који већ води у вртлог спирале. Наиме, већи дуг води до веће штедње, социјалне незапослености и још дубљих привредних проблема, јер државе још теже отплаћују дугове. Међународне институције греше када дају савете о штедњи, јер је сигурно да се ни дугови, осим оних краткорочних, неће вратити на тај начин, због тога што у једном моменту државе долазе у позицију да имају велики број незапослених, који не привређују, па се ни дугови не могу враћати. Дакле, ново задуживање државе није решење. Пример је Грчка која је у рецесији већ пет година, углавном због строгих мера штедње које су услов за добијање међународне финансијске помоћи потребне да земља избегне банкротство. Мере штедње у Грчкој нису дале позитивне резултате, јер се Грци и надаље задужују, док примања постају све мања, а дугови су безвредни. У Грчкој су две године провођења програма бруталне штедње потпуно уништиле привреду и изазвале побуну народа. Који је резултат? Дуг им је у том раздобљу са 139 посто нарастао на 159 одсто БДП-а¹⁰⁾!

9) Прво је дно прва велика светска рецесија у 21. веку дотакнула током 2009. године, када је у Америци бруто-производ смањен 3,5 посто, а у ЕУ око четири посто. Но, већ током 2010. дошло је до привредног оживљавања на Западу, па је амерички БДП повећан чак три посто, а онај у Европској унији за 1,7 посто.

Тај пострецесијски благи полет на Западу је трајао и кроз прва два квартала 2011. године, да би од почетка трећег квартала све почело поново да се зауставља или чак да клиза на друго рецесијско дно.

10) Извор: *Globus*, 09.03.2012.

Такође, штедња и дизање пореза у време кризе нису решење. Докази за ову тврдњу су бројни. На пример, Португал је још 2010. године смањио пензије, редуцирао плате, јавне управе и повисио порезе. Али је у тој земљи јавни дуг на крају трећег квартала 2011. године нарастао на 110 одсто БДП-а. Пре тих мера био је 91 посто. У Ирској су за 15 посто смањили плате и дигли ПДВ на 23 одсто. Након тих мера дуг им је нарастао на 105 посто БДП-а. А годину дана раније био је само 88 одсто¹¹⁾.

У Великој Британији будућност базирају на штедњи. Тај план им је до сада донео само раст дуга са 74 на 80 одсто БДП-а. Но, какав је тај план штедње најбоље говори агенција Мооду'с снизивши прогнозу британског ААА рејтинга са "стабилно" у "негативно".

Сви економски савети који су били усмерени на трошење, и који су довели до ове кризе, имају нови аргумент. Раније су тврдили да се држава у кризи треба још више задуживати и трошити да би покренула привреду. А сада имају и статистички доказ да је штедња лоша, јер погоршава економско стање, а не смањује дуг.

Амерички експерти тврде да се у кризи држава треба задуживати, издашно штампати новац и њиме потицати привреду. Они не мисле да је сада паметно буџетски мањак свести у оквире које од својих чланица тражи ЕУ, у којој постоји велика разлика у понашању између севера и југа Европе. Северна Европа је чврста, ради, штеди новац, а југ Европе троши, не штеди, има огроман дефицит.

"Немци су носитељи наде у дужничкој кризи и њихова је судбина да предводе Европу."¹²⁾ Немачка је почетком марта 2012. натерала чланице Уније да потпишу *Пакт за фискалну стабилност*¹³⁾ и обавезу се чинити супротно од Америке. Јер, Немачка држи да је "нормално" у време кризе уводити мере штедње и терати државе да не троше више него што зарађују. Немачка заговара поштовање буџетске дисциплине. Мањак не сме бити већи од 0,5 одсто. Задужење треба ограничити на 60 одсто БДП-а.

Ове мере које заговара Немачка, онима који не сагледају целокупну ситуацију у Европи, изгледају потпуно разумно. Али, Немачка се у претходном раздобљу понашала супротно од онога што сада заговара. Немачка до пре годину дана није поштовала кри-

11) Извор: *Globus*, 09.03.2012.

12) *Viktor Orban*, шеф мађарске Владе (Извор, *Globus*, 09.03.2012).

13) *Пакт за фискалну стабилност* је потписан 02.03.2012. године.

терије¹⁴⁾ које данас поставља осталима. То показују статистички подаци. Буџетски мањак био јој је 3,3 одсто, а укупни спољни дуг државе прелази 83 одсто БДП-а (кршила је критериј три године заредом). У Немачкој јавни дуг према БДП-у износи 87,3 процента, али ова држава није угрожена, и може то себи да дозволи, јер остварује годишњи извоз виши од 90 милијарди еура. Тако Немачка брзо надомести мањак у државној каси. Француска је такође кршила критерије. Заправо цела ЕУ је пробијала критерије - осим земаља попут Данске, Естоније, Финске, Луксембурга и Шведске, које се нису ни приближиле буџетским критеријумима - које су државе потписале у Пакту за фискалну стабилност. Овај "пакт" једино су одбили да потпишу Британци и Чеси.

Мере жестоке штедње, које приповеда Немачка, у 2011. години још дубље су у привредну кризу гурнуле Ирску, Португал, Грчку и Велику Британију. Уместо пада донели су им раст државног дуга у односу на БДП. У дубокој кризи су Енглеска, Француска, Италија, Шпанија. Стога су биле потребне одређене мере како се не би догодио ефекат преливање проблема из једне државе у другу. Због тога је створен "заштитни зид". Намера је да се истовремено помогне државама које су у проблемима и уједно ограничи ефекте који би се могли прелити на друге државе. Међутим, упитно је може ли фискални пакт стабилизovati Европу и гарантовати да се грчки сценаријо неће поновити у другим чланицама. Разуме се да је контрола фискалне политике пожељна. Али, чињеница је да се проблеми у Шпанији и Португалу нису догодили због њиховог непоштовања фискалне дисциплине. Чак је у време бума, односно раста, фискална политика у Шпанији често помињана као пример одговорног понашања. У поменутих се земљама догодио раст у приватној потражњи, притисак на цене и апресијација. Када се потражња смањила односно када је бум дошао до свог краја, земље су се нашле у кризи која их је гурнула у фискални дефицит. Из овога се може закључити да фискални пакт није могао спречити оно што се догодило у Шпанији и Португалу.

Дакле, нема дилеме да је фискална консолидација потребна. Али је неоспорно да она, у кратком року, смањује потражњу и смањује раст. Ако се иде ка фискалној консолидацији пребрзим прилагођавањем тада се гуши раст. А ако се иде превише споро са прилагођавањем тада се губи веродостојност. Државе се требају оријентисати на средњи рок, и то је потребно, на пример, Сједињеним Државама и Јапану. Што се тиче Европе, односно земаља које

14) Видети: Snežana Grk, „Srbija i svet – integracije ili igra čekanja“, ur. S. Grk, *Srbija i svet – razvoj i integracije*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2011.

су у кризи, једини начин да би се обезбедило одржавање потрошње јесте омогућити становништву приступ јефтиним кредитима. То је једини начин да се схвате принцип економског раста за који је потребна потрошња и приступи строгих мера штедње које у Европи заговара Немачка.

Али, овога пута ће бити заиста тешко, помирити поменути принцип и приступ строгих мера штедње, јер економски јаке државе еурозоне више нису спремне да дају кредите односно извлаче из проблема економски посрнуле државе. Европска централна банка (ЕЦБ) је то званично и потврдила¹⁵⁾ доносећи крајем марта 2012. године одлуку да ће се са дужничком кризом борити са минималном солидарношћу међу 17 њених чланица. Већ се говори да је на помолу “балканизација” еурозоне, пошто централне банке¹⁶⁾ чланица еурозоне више неће колективно делити било какве губитке који задесе обвезнице посрнулих држава еурозоне.

СИРОМАШТВО ДОДИРУЈЕ ДРУШТВЕНО ДНО

Један од заговорника тезе да се треба штедети је Међународни монетарни фонд. Колико је мера штедње непопуларна најбоље се илуструје на примеру који се користи “ако држава нема, треба штедети, као што би штедела породица, да би изашла из кризе”. Међутим, занемарује се да та аналогија - држава и породица - није добра. Породица нема економске активности и размене као унутар државе и то уопште није слично. Када би та аналогија била слична то би значило да, рецимо, породична штедња подразумева ускраћивање школовања деци – јер је оно скупо, или лоше ситуираним породицама ускраћивање здравствене заштите – јер је лечење скупо. И одмах се намеће питање: да ли је то начин изласка из сиромаштва? Одговор је негативан, јер је то још веће понирање у сиромаштво. Но, можда се мислило, код горе поменуте паролe, на

15) Одлуком Европске централне банке, државе чланице еурозоне, које су због финансијске презадужености морале да траже помоћ од Међународног монетарног фонда и Европске уније, смештене су у секцију са којом остатак еурозоне који финансијски боље стоји више није у обавези да сарађује на кредитном тржишту. То значи да “националне централне банке неће бити у обавези да унутар система европског кредитног тржишта прихвате као колатералу банкарске обвезнице које гарантују државе на програму помоћи ММФ-а и ЕУ, или оних чије кредитно вредновање не одговара важећим правилима”. (Извор: *Rofjters*, доступно 10.04.2012. године).

16) Централне банке Немачке (велике економске силе са рејтингом ААА) и Аустрије могућност да не прихвате одређене врсте колатерале при одобравању кредита већ су превеле у “забрану”.

аналогију државе и породице, а што донекле има смисла, једино ако породица оно што уштеди од луксуза инвестира у нешто. Па опет, не може се рећи да је то штедња, већ је то, у аналогiji, опорезивање луксуза богатих, и покретање производње.

Велики проблем сиромаштва у целом свету највише погађа децу, јер су она највише изложена сиромаштву. Исто тако, у светским часописима¹⁷⁾ се могу видети шокантни подаци о “новим сиромашнима” који нису типичних профила, који се по свратиштима за бескућнике широм света појављују, а говоре “језиком средње класе”. То су интелектуалци који су припадали средњој класи, а сада су сиромаси. Све веће разлике између сиромашних и богатих угрожавају глобализацију.

По подацима које је у фебруару 2012. године објавио Eurostat 23 посто становника 27 чланица ЕУ јесте под ризиком сиромаштва и социјалне искључености. Значи, скоро сваки четврти становник Европске уније је на удару сиромаштва. Статистика Eurostat-а добијена је на основу неколико параметара. Прво, ризик од сиромаштва на основу прихода, друго, озбиљна материјална ускраћеност (типа немогућности покривања режије и грејања), треће, живљење у домаћинству слабе радне интензивности – где су одрасли чланови остварили мање од 20 одсто свог радног потенцијала и сл.

Из анализе Eurostat-а види се да када се ствар посматра само по приходима, највећи ризик од сиромаштва постоји у Латвији, Румунији, Бугарској и Шпанији (сви 21 одсто), а најмањи у Ђешкој (9 одсто) и Низоземској (10 одсто).

Постоји мишљење да је сада “Грчка социјална лабораторија за нешто што ће после постати Европа”¹⁸⁾. Овде се мисли на то да ће друштво постати несигурно, јавне службе и образовање руинирано, здравство такође, с тим што ће здравље бити повластица само за богаташе, најрањивија средња класа становништва програмирано нестајати, а они који су запослени осуђени су на осиромашење и несигурност.

Стиче се утисак да се сада води један класни рат. Уствари, сведоци смо једног класног рата који финансијери и технократе воде против остатка друштва, и то захваљујући парламентима који су им то омогућили. ЕУ даје помоћ Грчкој, и сва та финансијска помоћ се ставља на посебан рачун са којег се сервисира дуг. Дуг постаје оружје којим се уништава цело друштво. Мала скупина најбогатијих постаје све богатија, средња класа постепено нестаје или стагнира (у зависности од државе до државе), а сиромашни по-

17) *New York Times, Spiegel...*

18) Извор: *Globus*, 09.03.2012. година.

већавају свој корпус. Настави ли се и даље тако, финансијска класа ће докрајчити друштво.

Оцењује се да би “посејано семе незадовољства” у деценији пред нама могло да проклија и да поништи све позитивне резултате глобализације.

СОЦИЈАЛНО-ЕКОНОМСКА РЕАЛНОСТ У СРБИЈИ И ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Процес промена у Србији дуго траје и иде у супротном правцу од очекиваног. Велика је диспропорција између обећања и чињеница. То најбоље осећа народ. Људи који не раде, сиромашни којих је у народним кухињама све више, пензионери. Социјална слика Србије пружа алармантне податке.

Социјални профил¹⁹⁾ Србије је следећи: број становника 7.276.195, број запослених 1.743.983, стопа запослености 45,3 одсто, стопа незапослености 24,4 одсто, просечна старост 41,4 године, природни прираштај - 4,7 одсто, стопа смртности 14,2 одсто, просечна бруто зарада 55.505 динара (или просечна нето зарада 40.003 динара, у фебруару 2012. године).

Према званичним статистичким подацима, у децембру прошле године, у Србији је било незапослено 745.000 људи²⁰⁾. Али, према другим незваничним проценама број незапослених је достигао око милион људи.

Колико је алармантан проблем незапослености у Србији²¹⁾ најбоље се може сагледати у компарацији стопе незапослености у земљи и ЕУ. Видети *Табелу 1*.

Табела 1. Стопа незапослености у Србији и ЕУ (у %)

Година	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Србија	13,3	14,6	18,5	20,8	20,9	18,1	13,6	16,1	19,2	23,7*
ЕУ	8,9	9,0	9,1	9,0	8,2	7,2	7,1	9,0	9,6	10,0

Извор: *Eurostat* и Републички завод за статистику, доступно, 19.03.2012. године.

Напомена: * Према Анкети о радној снази, укупно, новембар 2011. године.

19) Извор: Републички завод за статистику Србије (РЗС), доступно 23.03.2012. године.

20) Извор: Народна банка Србије, доступно 28.02.2012. године.

21) Видети: Снежана Грк, (2012), „Србија тоне у економско и друштвено безнађе“, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд.

Стопа запослености радно способног становништва у ЕУ износи 68,6 одсто²²⁾. Нови губитак радних места у ЕУ је присутан, а пратећа последица је страх и запослених да ће остати без посла, због чега више штеде.

Незапосленост у Европској унији у фебруару 2012. је мало нарасла у односу на јануар исте године. Наиме, незапосленост у Унији у јануару бележи просечних 10,6 посто, а у фебруару 10,7 посто. Овај параметар значајно варира у ЕУ, што се може видети из следећих података²³⁾: Немачка 10 одсто, Француска 5,8 одсто, Шпанија 20 одсто, Грчка 23,3 одсто. Највише забрињава незапосленост млађе популације. Стопа незапослености у француском друштву²⁴⁾ је највиша управо међу младима испод 26 година и износи 22,4 процента.

Незапосленост младих у Шпанији и Италији је око 50 одсто, док је она мања од 4 одсто у Немачкој и Аустрији. Немци и Аустријанци успевају да држе овако ниску стопу незапослености јер запошљавају највећи број младих, и то захваљујући учењу уз рад.

Када се анализира стопа незапослености у суседним државама, уочава се да само лошију стопу незапослености од Србије имају Босна и Херцеговина и Македонија. Видети *Табелу 2*.

Табела 2. Стопа незапослености у Србији и суседним државама (у %)

Држава	Стопа запослености радно способног становништва	Стопа незапослености
Србија	45,3	24,4*
Бугарска	58,6	10,2
Босна и Херцеговина	29,8	28,2
Хрватска	52,4	17,9
Мађарска	50,4	10,6
Македонија	48,1	31,3
Румунија	59,1	7,2

Извор: *Eurostat*, доступно 19.02.2012. године.

Напомена: * Према Анкети о радној снази, од 15-64 године, новембар 2011.

22) Извор: *Eurostat*, доступно 19.02.2012. године.

23) Извор: *Eurostat*, доступно 19.03.2012. године.

24) Извор: Опсерваторија неједнакости (организација која се бави овим проблемом), доступно 29.03.2012. године.

Забрињавајући подаци су што у Србији стопа незапослености, као што је већ речено, износи 24,4 процента и има тенденцију раста, док стопа запослености радно способног становништва је ниска и износи 45,3 одсто.

Димензије проблема су прилично велике када се посматрају млади. У Србији се у посебно лошем положају налазе млади и образовани људи између 26 и 30 година, али и старији од 50 година. Половина оних који желе да раде из популације младих не могу да пронађу посао, што додатно отежава ситуацију. То се најбоље види из статистичких података Светске банке. Наиме, у компарацији са суседним земљама незапосленост у категорији младих у Румунији износи 23,2 одсто, у Бугарској износи 25,8 одсто, а у Србији досеже чак 47,7 одсто. Прелаз из младости у одрасло доба у Србији постао је “трауматичан”, а највећи проблем су млади без квалификација. Ситуација у земљи је таква да чак и диплома престижних факултета или средње школе није гаранција да ће неко наћи посао. Стога, млади са високим квалификацијама су принуђени да прихватају далеко лошије послове него што је њихова квалификација, или напуштају земљу.

У Србији треба очекивати даљи пад броја запослених. Заправо, ако БДП буде 0,5 процената (колико је пројектовано за 2012. годину) тада би чак у распону између 60.000 до 100.000 људи могло изгубити посао у овој години. Према предвиђањима ММФ-а, 2016. године Србија ће у компарацији са 102. земље бити међу пет у свету са највећом стопом незапослености. За пет година, према њиховим предвиђањима, лошији од Србије ће бити само Македонија, Босна и Херцеговина, Јужноафричка Република и Грчка.

Транзиција, неуспешне приватизације и економска криза довеле су до тога да данас у Србији живи више од 1,5 милиона људи који једва преживљавају²⁵⁾. Не треба заборавити ни чињеницу да између 80.000 до 100.000 запослених нередовно прима плату, велики број ради а не прима плату. Подаци су застрашујући јер више од 680.000²⁶⁾ људи у Србији живи испод границе сиромаштва. Број “превише” сиромашних у Србији премашује званичне статистичке

25) Грк С. је у својим радовима већ раније указивала на феномен сиромаштва у Србији.

Они људи који се налазе испод границе сиромаштва не поседују основне услове за здрав и нормалан живот. То подразумева недостатак прихода за задовољавање животних потреба и немогућност запошљавања, неодговарајуће стамбене услове и неадекватан приступ социјалној заштити, здравственим и комуналним услугама, образовању и култури. Ту се убраја и неостваривање права на здраву животну средину и природна богатства, пре свега на чисту воду и ваздух.

26) Извор: Министарство рада и социјалне политике Републике Србије, доступно 23.03.2012. године.

податке. Процењује се да преко два милиона грађана је изузетно сиромашно. О томе сведочи број људи који свакодневно посећују отворене СОС продавнице и народне кухиње широм земље. Уз то, у Србији је између 800.000 и 900.000 бескућника²⁷⁾. Бескућници су претежно ниског образовања, незапослени или ангажовани на не-сигурним и слабо плаћеним пословима. Бескућници који су остали без посла, углавном су радили физичке послове у државним и друштвеним предузећима, а сада немају прихода, нити имају пензије.

Такође, огромна популација изнад 55 година тешко може да дође до запослење. Међу њима је велики број оних којима је већ престало право да примају новчану накнаду са бироа за запошљавање, па су и они потенцијални корисници система социјалне заштите.

Цифре о сиромаштву у Србији нису прецизне. Број оних који примају социјалну помоћ неупоредиво је мањи него број оних који су стварно сиромашни. Велики број сиромашних није у програму помоћи. А многим особама је испод достојанства да траже социјалну помоћ.

Експлозивну социјалну ситуацију прате додатни трошкови, које са собом носи улични криминал. Трошак се увек као бумеранг враћа на наплату држави, али сада на далеко гори начин. Србија ће дотакнути друштвено дно, јер је велика инвазија сиромаша из средње класе, што ће изазивати фрустрације, страх, бес. Уопште, у Србији влада једна друштвена раслојеност.

Из затамњене слике социјалне стварности у Србији избија у први план скупина политичких и финансијских моћника допинговане државе. Тај сјај (богатство шачице олигарха који владају из сенке) из колорита стварности последица је комотног понашања политичке елите, која није направила добру социјалну политику земље на време, као и стратегију економског развоја земље. Политичка елита је дозволила, чак и омогућила, да лични интереси (власт и богатство) појединаца надвладају оне опште егзистенцијалне. Мања скупина богатих олигарха у држави Србији заштићена је и од плаћања пореза. Другим речима, што више имају – мање им се узима. Зато је за сиромашне порез казна, а за богате награда!

Поред тога, појединци на власти (из претходног режима али и садашњи) су директно одговорни за скупу државу, бирократију, прописе, мито и корупцију. Нажалост, као и до сада нико од одговорних неће бити санкционисан.

---

27) Извор: Центар за унапређење становања социјално угрожених група – *Hausing centar*, доступно 27.03.2012. године.

Економски реформатори у Србији и њихови неолиберални истомишљеници као свој велики успех од 2000-те године наводе здрав банкарски систем, који је углавном у целини предат у руке иностраног капитала. Дуго је прокламована теза о јаком новцу и здравим банкама у земљи у којој привредна активност и не постоји. Годинама је у зачараном кругу, који почива на нереално платежно способној тражњи, скривеној иза неодмерене кредитне експанзије, стварана лажна слика о великим прометима, успешним фирмама и великим привредницима, важним банкарима и моћним политичарима. Међутим, стварност је да су данас, на једној страни, држава и предузећа као и велики број становништва у огромним проблемима, а на другој страни су богаташи – који заслепљени својим лажним сјајем (јер су сиромашни изнутра) не виде реалност око себе.

НЕОДРЖИВ ПЕНЗИОНИ СИСТЕМ

Даљи пад животног стандарда социјалну мапу Србије ће учинити још тамнијом. За велики део популације у земљи, тежак живот ће бити још тежи. Чињеница да око 1,7 милиона људи који су запослени, са просечном зарадом која је најмања на Балкану, морају да издржавају 1,6 милиона пензионера, довољно говори о томе какве су се погрешне националне политике водиле – демографска, запошљавања, социјална. Због погрешних националних политика пензиони систем²⁸⁾ већ сада постаје неодржив.

Да би се уверили у ову констатацију потребно је само анализирати однос броја запослених и пензионера (видети *Табелу 3.*). Овај однос је 1,06:1, а да би обавезно осигурање могло несметано да функционише, потребно је да тај однос буде 3,5:1 (што је било пре три деценије).

Владу Србије би требао да забрињава садашњи неодржив однос броја пензионера и незапослених, са једне стране, и броја оних који раде, са друге стране. У Европи на једног пензионера иду три запослена, и Европска комисија је због овакве пропорције јако забринута.

Однос запослени-пензионери ће бити још неповољнији будући да Србија улази у критично раздобље, у којем пензиони систем неће моћи још дуго да опстане. Пензионерима и запосленим

28) Видети: Грк Снежана (2011), „Реформа пензионог система у Србији – у сенци привредног раста и неповољне демографске структуре“, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2011, Институт за политичке студије, Београд.

долазе мрачни дани, и још дубље понирање у сиромаштво. Пензиони систем сада почива на уплати доприноса запослених који финансирају исплате текућих пензија. Смањивањем броја запослених пензиони систем ће да експлодира.

Табела 3. Однос запослени - пензионери

Година	Запослени	Пензионери	Однос
2001.	2.101.668	1.551.691	1,35:1
2002.	2.066.721	1.511.497	1,36:1
2003.	2.041.395	1.505.572	1,35:1
2004.	2.050.854	1.506.067	1,36:1
2005.	2.068.964	1.508.976	1,37:1
2006.	2.025.627	1.544.048	1,31:1
2007.	2.002.344	1.569.555	1,27:1
2008.	1.999.476	1.580.339	1,26:1
2009.	1.889.085	1.603.668	1,18:1
2010.	1.795.775	1.626.581	1,10:1
2011.	1.743.983	1.638.645	1,06:1

Извор: Фонд ПИО, Републички завод за статистику, доступно 11.03.2012.

Спровођење реформе пензионог система отежава демографска слика Србије, чије становништво је међу најстаријем у свету. Скоро 16,0 одсто становништва Србије је од 65 година и налази се на четвртом месту листе најстаријих популација у свету. Резултати пописа становништва у Србији открили су све размере негативних демографских трендова. Просечна старост грађана Србије, као што је већ речено, износи 41,4 године. А старосна граница је у порасту. Та горка садашњост види се голим оком.

Да пензиони систем не би веома брзо пукао, треба размишљати о подизању старосне границе пензионисања. Алтернатива су много мање пензије него што су сада или веће издвајање запослених за пензије.

Углавном све земље Европске уније²⁹⁾ знају да се не може избећи подизање старосне границе пензионисања. Европска ко-

29) У ЕУ је тренутно 120 милиона пензионера, што је скоро 25 одсто становништва. Тај број се повећава, и процењује се да ће 2060. године бити један радно активан на једног пензионера. То је разлог што су владе многих европских земаља почеле да, осим повећања старосне границе за одлазак у пензију, смањују социјална давања, па ће уследити и смањење пензија. Европска комисија је мишљења да су каснији одлазак у пензију и приватна капитализована штедња начин за излазак из проблема.

Највеће проблеме са реформом пензионог система сада имају презадужене земље: Грчка, Италија, Француска, Португал. Међутим, англосаксонске, германске и сканди-

мисија у свом плану за реформу пензионог система предлаже да се она усклади са очекиваним животним веком³⁰). Следећи логику Европске комисије сви су изгледи да ће Србија морати да подигне старосну границу пензионисања, и усклади је са очекиваним животним веком.

Због оваквог предлога Европске комисије, у развијеним земљама незадовољство старијих заснива се на страху да ће изгубити социјалне бенефиције са којима су рачунали, а млади су огорчени што остарела популација остаје у радном односу дуже и што у скученим условима нема места за њихово запошљавање.

ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКА – ПРИОРИТЕТИ ДРЖАВЕ СРБИЈЕ

Образовање и наука морају бити приоритети државе Србије. Стратези планирања у земљи су поставили циљеве: Прво, да до 2020. године има око 30 одсто високообразованих (бар 38,5 одсто грађана млађих од 35 година са факултетском дипломом). Друго, да три четвртине 15-годишњака буду функционално писмене. Треће, да се смањи проценат оних који напуштају школовање. Међутим, јако је упитно да ли ће ти циљеви моћи да се остваре. Ради тога што је образовна структура становништва у Србији јако неповољна. Наиме, образовна структура³¹) је следећа: неписмено 4 одсто; од 1. до 7. разреда основне школе 18 одсто; основна школа 24 одсто; средња школа 41 одсто; висока и виша школа 11 одсто; 6,5 одсто грађана је факултетски образовано; непознато 2 одсто.

Статистика такође каже следеће. Две трећине незапослених су само са завршеном основном школом; 23 одсто становништва

навске земље су у далеко бољој позицији, јер је код њих развијен систем приватног пензионог осигурања. У Немачкој и Финској су пензије од почетка кризе порасле. Чак и у презадуженој Ирској су пензије порасле, захваљујући радикалним мерама, али и демографској ситуацији у овој земљи у којој однос запослених и пензионера је 5:1, док у земљама еурозоне просек износи 3:1.

30) Од 1960. године животни век у Европи повећао се за осам година, а наставиће да се повећава до 2050. године. Па ипак, дужина живота није иста у Европским државама. У Француској мушкарци просечно живе 77 година, у балтичким земљама 67 година, у Пољској 57 година, као и у Румунији и Бугарској.

Европљани ће ићи у пензију са 67 година. Немци којима је данас 50 година требаће радити до 67, односно до пуног пензионисања (ступило на снагу 1. јануара 2012). Французи ће морати радити до 67. године до пуног пензионисања (од 2017. године). Швеђани се пензионишу са 65 година, мада је предлог да треба радити до 75 година. Чеси који сада имају 50 година биће у радном односу до 63, а они који сада имају двадесет година радиће до 69. година. Грци се пензионишу са 62, а будуће би старосна граница требала бити 65 година. (Извор: *Gobus, Croatia*, доступно 02.03.2012. године).

31) Извор: Републички завод за статистику, доступно 15.03.2012. године.

старијег од 15 година нема ни основно образовање; жене су у градовима три пута неписменије од мушкараца, а у селима четири пута; Србија има 1.387.526 неписмених и недовољно образованих; просечно трочлано домаћинство више издваја за алкохолна пића и дуван (4,5 одсто од примања), него на здравство (4,4 одсто) или образовање (свега 0,7 одсто зараде).

Према подацима Светске банке по уделу улагања у образовање, Србија из бруто домаћег производа издваја 4,5 одсто. Међутим, *UNESCO* препоручује да се у образовање издваја шест процената БДП-а. Значи, држава Србија издваја далеко мање новца од онога што је препорука. Издвајање за образовање у Европи просечно износи 6,5 одсто БДП-а, а у Финској и осам одсто. Финска треба да буде пример многим земљама. Она је пре 15 година кренула да улаже у образовање и данас се налази на завидном месту у свету, добро позиционирана у образовном систему. Истрајност у спровођењу политичких одлука да се улаже у образовање и науку довели су до тога да су данас стручњаци али и привреда Финске међу најбољима у свету.

Последњи подаци *UNESCO*-а (видети *Табелу 4.*) показују да је Србија међу државама које најмање издвајају за образовање у Европи. У Србији од укупне државне потрошње на образовање одлази 9,32 одсто.

Табела 4. Удео за просвету у укупној потрошњи у 2008. години (у %)

Држава	Удео за просвету у укупној потрошњи	Држава	Удео за просвету у укупној потрошњи
Кипар	17,397	Аустрија	11,211
Швајцарска	16,666	В. Британија	11,071
Норвешка	16,097	Француска	10,579
Данска	14,956	Мађарска	10,357
САД	13,729	Немачка	10,355
Литванија	13,101	Словачка	10,310
Финска	12,429	Чешка	9,516
Бугарска	12,345	Италија	9,379
Пољска	11,772	Србија	9,325
Словенија	11,770		

Извор: UNESCO, доступно 05.02.2012.године

Од укупне суме новца која се из буџета издваја за образовање, чак 95 одсто иде за плате запослених. Остатак од 5 одсто није

довољан за развој просвете. Мало издвајање из буџета за образовање и науку, из године у годину, говори о веома комотном понашању државе пред овим проблемом. Од целокупног буџета Републике Србије за 2012. годину³²⁾ само 15,3 одсто намењено је заједно за образовање и науку. За социјалну заштиту је предвиђено 41,8 одсто расхода, што је очекивано због јако лошег економског стања у земљи. Чињеница је да држава није способна да се ухвати у коштац са овим проблемом и више улаже у образовни систем. Колики је значај образовања и науке у друштву требају да схвате, пре свега, политички актери на домаћој сцени.

У Предлогу стратегије образовања до 2020-те године као циљ је зацртано да Србија има 38 одсто факултетски образованих грађана од 30 до 34 године. Али да би се до циља досегнуло било би потребно да у свакој наредној генерацији 60 одсто од укупне популације ученика заврши факултет. Мало је вероватно да ће се овакав план остварити. Разуме се, оствариће се ако се буду куповале односно “штранцовале” дипломе.

Србија која жели да се прикључи Европи мора много више да улаже у образовање и науку, јер је то једини пут да се за 15-20 година изађе из мрачног тунела у којем се сада налази држава. Међутим, поставља се одмах питање – како издвајати из буџета, када се зна у каквом лошем стању се сада налази економија ове земље.

ЗАШТО НЕМА ИНВЕСТИЦИЈА?

Стопа незапослености у Србији је висока и стране инвестиције могу допринети њеном снижавању. У интересу Србије и њених грађана је да страни инвеститори отварају нова радна места. Али, држава мора законским решењима да омогући да она предузећа која запосле највише радника да буду у повлашћенијем положају при плаћању пореза и доприноса. Другим речима, држава треба да смањи фискална оптерећења оним послодавцима који упошљавају (у зависности од броја) нове раднике. Јер, са аспекта националног развоја, примарни циљеви морају бити смањење броја незапослених и повећање животног стандарда.

Отежавајућа околност јесте што држава Србија нема сопствени капитал, модерну технологију, управљачка знања, а дома-

---

32) На остале ставке у структури буџета за 2012. годину предвиђено је за: одбрану, јавни ред и безбедност 15,3 одсто (исто као и за образовање и науку); разни подстицаји 10,4 одсто; трансфери осталим нивоима власти 3,8 одсто; административни трошкови 3,0 одсто; остале функције 10,4 одсто. (Извор: Влада Републике Србије, доступно, 16.02.2012. године).

ћа штедња је недовољна за самостално покретање развоја. Само од прилива акумулације из иностранства зависи којом брзином ће Србија успешно анимирати односно упослити незапослени производни потенцијал, са једне стране, и остваривати економски опоравак, са друге стране. Дакле, развој Србије се може заснивати само на инвестицијама, а не на задуживању.

У Србију је почев од 2001. године па закључно са 2011. годином укупно ушло кроз стране директне инвестиције у форми улагања у вредносне папире државе или Народне банке и као кредити 33 милијарде и 241 милион еура. Видети *Табелу 5*.

Табела 5. Прилив капитала (у милионима еура - нето)

Година	СДИ	Портфолио инвестиције	Кредити
2001-2005.	3.902	0	4.953
2006.	3.323	533	2.293
2007.	1.821	678	3.100
2008.	1.824	-91	2.566
2009.	1.327	-51	1.221
2010.	860	39	941
2011.	1.827	1.619	740
Укупно	14.930	2.549	15.762

Извор: Народна банка Србије, доступно 11.03.2012. године.

Но, само један део те суме, у облику гринфилд³³⁾ инвестиција, стварно подстиче развој, и запошљавање. Далеко мањи утицај на развој имају браунфилд³⁴⁾ инвестиције.

За стабилан и одржив раст домаће економије којим би се у наредних неколико година подигао ниво на скали средње развијених земаља, неопходан је континуирани годишњи прилив од неколико милијарди страних гринфилд улагања. Али, Србија се не налази на листи земаља које су атрактивне за иностране гринфилд инвестиције потребне на годишњем нивоу, помоћу којих би се омогућило повећање конкурентности привреде, отварање нових радних места, покретање капацитета и сл. Разуме се, за све ово је потребно обезбедити предуслове, као што су макроекономска и политичка стабилност, али и правна сигурност. Привредни развој

33) Почину од нуле, а завршавају се са изграђеним, технолошки опремљеним објектом и отварањем нових радних места.

34) Односе се на реконструкције и унапређивање постојећих објеката и технологија.

захтева и уређен тржишни амбијент који ће значајније покренути инострана улагања и наставити инвестициони циклус. Па ипак, клима за улагања у земљи је још увек несигурна, због економских и политичких разлога.

Стога, ни ове године страних инвестиција неће бити у довољном обиму, а поготово гринфилд инвестиција. Разлог је пре свега политичке природе односно неспремности српских политичара да после избора брзо формирају Владу, а све због прављења политичке комбинаторике при састављању Владе Србије и стратешких игара ради личних интереса појединаца. Ниједан озбиљан инвеститор не жели да улаже у земљу која нема сигурне институције и стабилну Владу. Цех неозбиљног понашања српске политичке елите платиће становништво, а 2012-та ће бити изгубљена година не само у економском смислу, него и у социјалном и културном. Зауостављена приватизација и реструктурирање јавног сектора, привремено финансирање и заустављање дотока страних инвестиција, а поготово изостајање у довољном обиму гринфилд инвестиција и недоследно спровођење стратегије развоја земље имаће далекосежне негативне последице које ће се тек осетити у Србији. Такође, прилив страних директних инвестиција ће бити у наредном раздобљу мањи, због нове надолазеће кризе у еурозони.

Са продубљивањем нове кризе додатно ће се погоршавају стање у микропредузећима, где је запошљавање могло да буде најдинамичније, а којима држава није дала стимуланс за позиционирање на тржишту. За очекивати је гашење малих продавница и предузећа, јер ће она бити најугроженија због осиромашног становништва и ниске тражње. То ће погодити и веће системе у приватном сектору.

Главни кривац који је довео до оваквог стања у земљи јесу креатори погрешног модела приватизације. Процент поништених приватизација је двоструко виши од просека најуспешнијих земаља у транзицији. Раскинут је сваки трећи или четврти уговор о продаји предузећа. Прљав капитал који је дошао кроз приватизацију, осим што је произвео огроман број незапослених у Србији, најважнији је фактор пропасти домаће индустрије.

Сада је отворено питање да ли држава има снаге да све садашње спорне приватизације преиспита, и да ли хоће да се одлучно супротстави организованом криминалу и корупцији, који су тренутно присутни у свим порамма српског друштва. Поред едукације становништва, односно његовог прилагођавања технолошким захтевима новог доба, сузбијање корупције и криминала треба да буде примарни задатак државе. Такође, поред корупције која цве-

та, привредни амбијент у Србији се није уредио. Правни систем је неефикасан. Таксе представљају терет за пословање. Велика је бирократија. Приступ финансијским тржиштима је ограничавајући. Сви ови фактори утичу на неповерење озбиљних инвеститора да улажу новац у Србију. Поред тога, стање у јавним финансијама је критично, и док се сви набројани фактори не поправе држава Србија нема перспективу. То значи да ће бити још мање улагања, мање радних места, и још теже ће се живети.

Власт у земљи, свесна чињенице да се не може сама изборити са бременитим проблемима који је притискају, прижељкује долазак ММФ-а, што би дало сигнал инвеститорима да је земља под контролом ове међународне институције. Али, присутан је страх код становништва да ће са ангажманом ММФ-а доћи до директног удара на најсиромашнију популацију, нарочито на пензионере, али и оне који зависе о новцу из буџета – јер Фонд инсистира на драстичном смањењу државне потрошње. Време је да се болни резови спроведу, али није поштено што ће те резове највише осетити социјално најосетљивије групе. Савремени финансијски експеримент – мере штедње – који се спроводи у Европи не може заобићи ни Србију. Ако се у земљи још више погоршају економске и друштвене прилике, због вођења изопачене економије, тада Србија улази у дистопијску будућност.

Snezana Grk

THE SOCIAL EFFECTS OF THE DEPRAVITY OF MODERN ECONOMY

Summary

It is well known from history that pursuing financial goals, without paying consideration to the general welfare, has always led and will lead to disaster. Today, we are all witnesses to a class war being waged against the rest of the society. Hoarding money on one side means borrowing on the other. This is the kind of situation that we have in the European Union today. Savings measures in the EU have not given positive results; nonetheless, they have brought about new borrowings, bad debts, unemployment, poverty and mass misery. The contemporary financial experiment –in a social laboratory – annuls the results of globalization. Income disparities have been created. The socioeconomic dynamics of population aging is evident in some countries of the world, whereas in other countries we have youth invasion. Massive unemployment of the younger generation and a major proportion of the

older generation in history so far, dependent on over-indebted countries must explode into a large scale insurgent.

Huge indebtedness of countries is undermining Europe, and the increasing gap between the richest layer of the population and all the rest threatens to turn the present great discontent of the poor into risks that could lead most of humanity into a dystopian future. Namely, into a future where there will be people suffering from hardships, poverty, misery and loss of faith of a brighter future.

The dystopian scenario will not bypass Serbia if economic and social circumstances deteriorate even further. The future will be fraught with problems due to a depraved economy being led.

Keywords: modern economy, savings, class war, redistribution of riches, over-indebtedness, poverty, gross domestic product, gross social happiness

ЛИТЕРАТУРА

- Francis Fukuyama, (2011), *The Origins of Political Order*, New York.
- Грк Снежана, (2011), „Србија и свет – интеграције или игра чекања“, ур. Грк С, *Србија и свет- развој и интеграције*, Институт друштвених наука, Београд.
- Грк Снежана, (2012), „Србија тоне у економско и друштвено безнађе“, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд.
- Грк Снежана, (2011), „Реформа пензионог система у Србији – у сенци привредног раста и неповољне демографске структуре“, *Српска политичка мисао*, бр.1/2011, Институт за политичке студије, Београд.
- Грк Снежана, (2011), „Србија – у потрази за смислом будућности“, *Српска политичка мисао*, бр.3/2011, Институт за политичке студије, Београд.
- IMF, (2011), *World Economic Outlook*, Database, November 2011.
- OECD, (2011), *StatExtracts*, Complete databases available via OECD's iLibrary, October, 2011.
- UNCTAD, (2011), *World Investment Report 2011*.
- World Bank, (2011), *Analyzing of The World Bank*, Washington.
- [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment statistics](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics)
- http://www.mfin.gov.rs/pages/news.php?id=7&change_lang=1s
- <http://www.nbs.rs/internet/latinica/80/index.html>
- <http://www.oecd.org/sti/ict/broadband>
- <http://www.webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>

Resume

The contemporary financial experiment conducted by countries with powerful economies will in the next ten years further deepen the crisis planet-wide. The economic and social world development will be subject to global risks. Unforeseeable dangers are imminent due to the fiscal imbalance, i.e. fiscal disharmonies among countries. A combination of fiscal, demographic and social problems might endanger most of humanity.

The depravity of modern economy is well-seen in the fact that the European Union supports only savings programs. This is fundamentally wrong. Hoarding money on one side means borrowing on the other. This is the kind of situation that we have in the European Union today. The German economy is competitive in the world market and this country is piling great stacks of money; therefore, it can borrow money to other countries. This used to be a rather safe method of investment.

Strong savings measures, recently advocated by Germany, pushed Ireland, Portugal, Greece and Great Britain into an even deeper economic crisis last year. Instead of a decrease, they brought these countries an increase of the national debt in regard to its gross national product (GDP). England, France, Italy, Spain are all in deep crisis. Hence, savings measures in the EU have not brought about positive effects, but have led to further borrowing, bad debts, unemployment and poverty.

Poverty can be singled out as one of the most serious and most dangerous phenomena for today's society. Not even the most cutting edge technology of the 21st century has managed to alleviate the issue of poverty, the effects of which are devastating not only for the economies of countries in undeveloped parts of the world; they have also seriously shaken the European Union as well, creating major hindrances to European development. If the current socioeconomic crisis is not approached in a proper way, it will generate a number of other crises, which are already assuming multidimensional proportions, affecting economic growth, social development and even the political security worldwide.

The situation on the labour market in the EU might worsen additionally in the forthcoming period. Unemployment has been on the rise in almost all member countries of the Union, and due to the weakening of economic activity an even worse situation might be expected. Fear of job loss is related to fear of hunger, misery, poverty.

Poverty and unemployment present a most serious threat to Serbia as well, who is still far away from entering the EU, yet is a part of

Europe. The country is in a dangerous zone, because of its dependence on international financial aid. The savings model, advocated by countries with strong economies is not applicable to Serbia since it does not have such high annual export that could compensate for a deficit in national treasury. Furthermore, investments are low, and debts are growing quickly. Loans will be hard to get, and unless fiscal rules are observed, Serbia will not be able to pay off its too large external debt.

Today Serbia represents an emerging class society, as well as a corrupt society. The subclass (the unemployed, the semi-employed) has not been showing any signs of decrease in Serbia. People belonging to this subclass could bring about big changes in the society. Due to considerable social division, class origins that used to define a person's way of life, in situations of crisis and high unemployment, are no longer a reliable determinant in defining education, enrolling and graduating from a faculty, income rate and a better lifestyle in general. Reasons for such a situation should be sought, first of all, in the enormous corruption and crime rate. Whoever has the money, no matter how he/she came by it (since the state does not trace back the source of money) dictates the rules of behaviour in education, culture, politics. Morality has capitulated in the face of immorality. Thus, it is hardly surprising that there are activities going on that the state should stop and approbate, but it does not do so because of an alliance between the state, the authorities (of all political colours) and the tycoons. In other words, tycoons are financing all political structures in power, as well as the opposition, thereby paying for their existence on the economic and political scene of Serbia. They control all the financial flows in the country – because the rule is – Whoever has the money rules. They are the ones who brought Serbia into this deep crisis, and have made it an unhappy place to live in.

Without a sincere will on part of the state, i.e. cooperation between state institutions and the aid of humanitarian organizations, the alleviation of extreme poverty in Serbia will not be easy, so the economic recovery and development of the country will be additionally slowed down. At the same time, enormous money acquisition of one group on account of others will result in civil discontent caused by the discontent with the political and economic establishment. “The seed of discontent that has been sown” could sprout in the forthcoming decade, which would be extremely dangerous to the society...

The way out of the deep crisis - into which Serbia has been sinking by excessive consumption, the selling-off of high quality assets, and neglecting industrial production, as well as excessive foreign borrowing – requires a completely new philosophy of thinking in the eco-

nomy and the society, which would presuppose the implementation of radical changes in education, labour, employment, pension system, entrepreneurship, the prevention of the brain drain of young educated people from the country in the forthcoming period. It is this younger population that will carry the burden of finding the way out of crisis.

---

* Овај рад је примљен 18. април 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јуна 2012. године.